

Publiceringsår 2017

Särskild utbildning för vuxna

Riktad tillsyn i 15 kommuner och ett kommunalförbund

Riktad tillsyn 2017

Diarienummer: 2014:5647

Foto: Monica Rytmarker

Innehållsförteckning

Förord	4
Sammanfattning	5
Den riktade tillsynens viktigaste resultat	5
Inledning och bakgrund	7
Resultat	8
Har elevernas utbildning utformats efter specifika behov och förutsättningar?	8
Tydliga utbildningsmål och vägledning är viktiga för elevers framtida studier	8
Anpassat kursutbud utifrån elevers förutsättningar och behov	9
Utbildning bedrivs inte kontinuerligt	10
Stödjer och stimulerar undervisningen en progression i elevernas lärande?	11
Viktigt med återkoppling av elevers kunskapsutveckling.....	11
Övriga brister	12
Bristande information om möjligheter till studier	12
Avslutande diskussion	13
Bakgrund och syfte	14
Metod och genomförande	15
Referenser	16
Bilagor	16
Sammanställning av påtalade brister i de sexton verksamheterna.....	17
Förteckning över de huvudmän som ingått i tillsynen	18
Rättslig reglering	19

Förord

Skolinspektionen har i uppdrag att genom granskning av huvudmän och verksamheter verka för att alla barn, elever och vuxenstuderande får tillgång till en likvärdig utbildning och annan verksamhet av god kvalitet.

I en riktad tillsyn fokuserar Skolinspektionen på ett avgränsat område eller en specifik sakfråga som undersöks i ett urval av huvudmän, skolenheter eller andra pedagogiska verksamheter. I tillsynen kontrolleras att den granskade verksamheten följer lagar och andra bestämmelser som gäller för verksamheten.

I denna rapport presenterar Skolinspektionen resultat från en riktad tillsyn av särskild utbildning för vuxna i femton kommuner och ett kommunalförbund. Två av dessa bedrev vid tiden för den riktade tillsynen ingen utbildning, men ingår i tillsynen i de delar som berör hemkommunens ansvar. Skolformen riktar sig till vuxna med utvecklingsstörning. Syftet med tillsynen har varit att kontrollera att utbildningen genomförs med utgångspunkt i uppdraget och anpassas till de behov och förutsättningar som presumtiva elever och elever i utbildning har.

Skolinspektionens iakttagelser, analyser och bedömningar redovisas dels i form av enskilda beslut till de granskade kommunerna och kommunalförbundet, dels i denna övergripande och sammanfattande rapport. Genom att beskriva och dra slutsatser av både brister och förtjänster avser rapporten att ge utvecklingsstöd även för andra än de som granskats. Iakttagelserna och slutsatserna gäller endast de tillsynade utbildningsanordnarna och ger därmed inte någon nationell bild av förhållandena. Vilka som granskats framgår i bilaga 2.

Resultaten visar att flertalet granskade skolhuvudmän har ett tydligt fokus på att elever ska förbättra sina kunskaper och utveckla sina kompetenser i en utbildningssituation tillsammans med andra elever. Hos många huvudmän pågår arbete för att utveckla den särskilda utbildningen för vuxna där många pekar på styrkorna med att bedriva utbildning inom samma organisation och lokaler som övrig vuxenutbildning. Skolinspektionen kan se ett ökat intresse för utbildningen då ett antal studier om utbildningen presenterats de senaste åren.

Projektledare för den riktade tillsynen har varit undervisningsråd Ewa Hallberg. Ansvarig enhetschef har varit Gunnar Olausson.

Helén Ängmo
Generaldirektör

Maria Sundkvist
Avdelningschef

Sammanfattning

Skolinspektionen har genomfört en riktad tillsyn inom skolformen särskild utbildning för vuxna. I urvalet för tillsynen har det ingått femton kommuner och ett kommunalförbund, två av dessa bedrev vid tiden för tillsynen ingen utbildning inom skolformen och har därför endast granskats i de delar som berör hemkommunens ansvar. De resultat och slutsatser som presenteras i rapporten gäller för de huvudmän där tillsynen genomförts och ger således ingen generell bild av särskild utbildning för vuxna.

Tidigare resultat av Skolinspektionens regelbundna tillsyn, men också kvalitetsgranskningar av närliggande utbildningar som vuxenutbildning och särskola, indikerar att undervisningen inom särskild utbildning för vuxna varit mer omsorgsinriktad och tenderat att inte ha tillräckligt fokus på kunskapsuppdraget. Detta utgör en risk för att den enskilda eleven inte rustas med de kunskaper och färdigheter som hen har rätt till. Därför finns det behov av att uppmärksamma särskild utbildning för vuxna, så att utbildningens uppdrag genomförs och anpassas till elevers behov och förutsättningar i enlighet med gällande författning.

Särskild utbildning för vuxna är en skolform inom vuxenutbildningen som riktar sig till personer som är 20 år eller äldre med en utvecklingsstörning eller förvärvad hjärnskada. Utbildningen finns på grundläggande och gymnasial nivå. Totalt studerar cirka 4 000 elever i 191 kommuner inom särskild utbildning för vuxna. En central målsättning för särskild utbildning för vuxna är att den ska vara individanpassad och flexibel. Målet som anges i skollagen är att utgångspunkten för utbildningen ska vara anpassad till den enskilda elevens behov och förutsättningar.

Syftet med den riktade tillsynen är att granska om särskild utbildning för vuxna genomförs med utgångspunkt i utbildningens kunskapsuppdrag och om den anpassas till de specifika behov och förutsättningar som elever har. För att få svar på om utbildningen avseende omfattning, innehåll och studietakt utformats med utgångspunkt i elevers specifika behov och förutsättningar, har två huvudfrågeställningar använts:

1. *Har elevernas utbildning vad gäller omfattning, innehåll och studietakt utformats med utgångspunkt i deras specifika behov och förutsättningar?*
2. *Stödjer och stimulerar undervisningen en progression i elevernas lärande utifrån de förmågor och centrala innehåll som anges i kurs- och ämnesplanerna?*

Den riktade tillsynens viktigaste resultat

Skolinspektionen har funnit en eller flera brister hos nio¹ skolhuvudmän, avseende elevernas utbildning vad gäller omfattning, innehåll och studietakt med utgångspunkt i elevers behov och förutsättningar. Påtalade brister i sin helhet redovisas i bilaga 1.

- Fyra skolhuvudmän saknar tydliga utbildningsmål i elevernas individuella studieplaner och tre brister i att ge eleverna möjlighet till vägledning.
- Två har inte anpassat kursutbudet efter elevernas behov och förutsättningar.
- Tre bedriver inte utbildning kontinuerligt under året utan endast under terminstid.

Tillsynen visar även att fyra skolhuvudmän brister i hur undervisningen stödjer och stimulerar en progression i elevernas lärande. Skolinspektionen har även sett vissa brister gällande information till elever om deras kunskapsutveckling.

---

¹ Det pågick utbildning hos fjorton av de sexton granskade huvudmännen vid tidpunkten för Skolinspektionens datainsamling.

Hemkommunerna och skolhuvudmännen behöver därför:

- förtydliga elevernas utbildningsmål och ge vägledning både innan och under studierna.
- anpassa kursutbudet både i tid och omfattning efter elevernas behov och förutsättningar.
- tillhandahålla utbildning kontinuerligt under hela året med flexibilitet för utbildningens genomförande, studietakt, studieform och sätt att lära.
- ge eleverna information om deras kunskapsutveckling och synliggöra progression i lärandet.

Hos flera av de granskade skolhuvudmännen har ansvariga nyligen genomfört eller påbörjat större förändringar av verksamheten. De har inspirerats att ompröva och utveckla sin verksamhet när de varit på konferenser och även Skolinspektionens tidigare tillsyn av verksamheten har lett till förändringsarbete. I flertalet av verksamheterna uppfylls kraven på att kartlägga elevers kunskaper och erfarenheter och att utarbeta individuella studieplaner.

Avslutningsvis visar rapporten att flertalet granskade huvudmän har ett fokus på kunskap och elevers progression. Den här tillsynen bekräftar med andra ord inte entydigt tidigare studiers och granskningars resultat att utbildningen präglats av ett svagt kunskapsperspektiv.

Skolinspektionen har sett att det är utvecklande för skolformen när den uppmärksammas på såväl lokal som på nationell nivå. Det är därför väsentligt att huvudmän har fokus på särskild utbildning för vuxna. De bör efterfråga resultat och ge förutsättningar för utveckling och förändring. Tillsynen visar att det ger positiva effekter för både elever och personal, när särskild utbildning för vuxna både lokalmässigt och organisatoriskt införlivas med övrig vuxenutbildning. Detta leder till att kunskapsuppdraget mera sätts i fokus och att elever ser att de är en del i ett större utbildningssammanhang.

Trots de relativt goda resultaten av tillsynen behövs ytterligare fokus på kunskapsuppdraget. Förbättringar krävs för en tydligare anpassning av undervisningen utifrån den enskilda elevens behov och förutsättningar, samt att för eleven och andra tydliggöra progressionen i utbildningen. Ytterst ansvarar respektive skolhuvudman för detta. Hemkommuner måste också mera aktivt informera och på olika sätt stimulera målgruppen till studier. Även om den riktade tillsynen kan notera en positiv utvecklingstrend behövs ett tydligt ansvarstagande för skolformen i sin helhet av såväl hemkommuner som skolhuvudmän.

Inledning och bakgrund

Särskild utbildning för vuxna är en till omfattningen liten verksamhet som konkurrerar om uppmärksamhet och resurser med övrig vuxenutbildning. Det finns indikationer på att betydligt fler vuxna kan motiveras till studier genom tydligare information om de rättigheter och möjligheter till studier som skollagen anger.

Det övergripande målet för särskild utbildning för vuxna är att vuxna med utvecklingsstörning ska stödjas och stimuleras i sitt lärande. De ska ges möjlighet att utveckla sina kunskaper och sin kompetens i syfte att stärka sin ställning i arbets- och samhällslivet samt främja sin personliga utveckling. Utgångspunkten för all vuxenutbildning ska vara den enskildas behov och förutsättningar och de som tidigare fått minst utbildning ska prioriteras.

Det finns förhållandevis få studier om skolformen. Grundsärskolan kvalitetsgranskades av Skolinspektionen 2009-2010. Kvalitetsgranskningens huvudresultat visar att undervisningen inte ger eleverna förutsättningar att utveckla de förmågor som uttrycks i kursplanerna och att det finns risk att utbildningen blir alltför omsorgsinriktad och erbjuder begränsad lärmiljö.

Även erfarenheter från Skolinspektionens tillsyn av särskild utbildning för vuxna, bekräftar till stora delar att undervisningen tenderar att inte fokusera på kunskapsuppdraget. Den utbildning som erbjuds har mer karaktär av daglig verksamhet än utbildning och det finns brister när det gäller kartläggning av elevernas tidigare utbildningsbakgrund och utbildningsbehov. Det finns även brister när det gäller flexibilitet och anpassning avseende plats, tid, studietakt och studieform.

Syftet med utbildningen är att ge kunskaper på en nivå som motsvarar grundsärskolans respektive gymnasiesärskolans. Vid tiden för den riktade tillsynen deltog drygt 4 000 elever i utbildning inom skolformen. I gruppen finns personer som nyss lämnat gymnasiesärskolan utan en fullständig utbildning medan andra individers erfarenheter av studier ligger långt tillbaka i tiden. Detta innebär att behoven av individanpassning och flexibilitet är stora.

Syftet med den riktade tillsynen var att granska om särskild utbildning för vuxna genomförs med utgångspunkt i utbildningens kunskapsuppdrag och om den anpassas till de specifika behov och förutsättningar som utbildningens elever har. För att få svar på om utbildningen avseende omfattning, innehåll och studietakt utformats med utgångspunkt i elevers specifika behov och förutsättningar har frågor ställts utifrån varje elevs individuella studieplan.

Frågeställningar:

- *Har elevernas utbildning vad gäller omfattning, innehåll och studietakt utformats med utgångspunkt i deras specifika behov och förutsättningar?*
- *Stödjer och stimulerar undervisningen en progression i elevernas lärande utifrån de förmågor och centrala innehåll som anges i kurs och ämnesplanerna?*

Urvalet av skolhuvudmän som ingår i den riktade tillsynen har varit slumpmässigt. Eleverna vid varje skolenhet har valts ut så att det finns representation från både grundläggande och gymnasial nivå. Intervjuer har genomförts med elever, lärare, handledare, studie- och yrkesvägledare, rektorer samt företrädare för skolhuvudmännen. Totalt har 67 elever intervjuats. Den innehållsliga planeringen för varje elev har jämförts med aktuell kursplan. För att se om undervisningen stödjer och stimulerar en progression i elevernas lärande, har frågor ställts om hur lärare följer elevers kunskapsutveckling och hur undervisningen planeras och förändras så att elever ges möjlighet att utveckla och fördjupa sina kunskaper.

Resultat

De beskrivningar och slutsatser som presenteras nedan gäller för de huvudmän där tillsynen genomförts. Rapporten ger således inte någon nationell bild av särskild utbildning för vuxna men kan användas av andra skolhuvudmän som underlag för utveckling. Där Skolinspektionen funnit brister har huvudmannen rapporterat om vidtagna åtgärder. Uppföljningsbeslut där Skolinspektionen bedömt att bristerna är avhjälpta har även fattats. En sammanställning av påpekade brister finns i bilaga 1.

Skolinspektionen har funnit en eller flera brister hos nio skolhuvudmän, avseende elevernas utbildning vad gäller omfattning, innehåll och studietakt. Tillsynen visar även att sex av dem brister i hur undervisningen stödjer och stimulerar en progression i elevernas lärande. Vid fem skolhuvudmän som bedrev utbildning fann Skolinspektionen inte några brister.

Av den riktade tillsynen framgår att skolhuvudmännen inte alltid ansvarar för att:

- *eleverna ges vägledning för att planera utbildningsmål och omfattning av studier samt dokumenterar detta i elevernas individuella studieplaner.*
- *eleverna erbjuds ett kursutbud med hänsyn till elevers behov och önskemål.*
- *utbildning tillhandahålls under hela året.*
- *elevernas kunskapsutveckling och resultat återkopplas.*

Har elevernas utbildning utformats efter specifika behov och förutsättningar?

Denna frågeställning syftar till att bedöma det övergripande upplägget av elevernas utbildning. Det kan exempelvis vara mål för studierna, omfattning på val av kurser, studietakt som utgår ifrån och tar fasta på elevens särskilda behov och förutsättningar. Särskilda behov kan avse behov av kunskaper och färdigheter utifrån tidigare skolgång och elevens framtida mål för fortsatta studier eller arbets- och samhällsliv. Elevens behov och förutsättningar kan även relatera till elevens utvecklingsstörning och förvärvat hjärnskada.

Tydliga utbildningsmål och vägledning är viktiga för elevers framtida studier

Vid tiden för tillsynen ansvarade rektor för att en individuell studieplan upprättas för varje elev. Efter en förändring i skollagen i juni 2016 har detta ansvar överfört till hemkommunen. Elevers individuella studieplaner ska innehålla uppgifter om mål samt omfattning av studierna uttryckta i verksamhetspoäng. Hos de granskade skolhuvudmännen finns i de flesta fall en beskrivning av elevens mål med studierna och omfattning i form av antal kurser och studietid per vecka. Skolinspektionen har dock funnit brister bland fem skolhuvudmän, där det inte framgått i vilken omfattning studierna har bedrivits. Det finns även brister i hur elevernas mål med studierna beskrivits i de individuella studieplanerna.

Elevernas individuella studieplaner innehåller det som författningarna kräver hos majoriteten av skolhuvudmännen. Det kan dock konstateras att flera av de intervjuade eleverna har deltagit i utbildning under flera år, medan studieplanerna oftast är av senare datum och ibland omfattar endast en del av studietiden. Många elever har förutom den lagstadgade studieplanen också en mer detaljerad planering som utgår från aktuella kursplaner eller delkurser.

Bland de skolhuvudmän som ingår i tillsynen, finns stora variationer i både kursers innehåll och omfattning. På gymnasial nivå finns ofta ett stort utbud av kurser, medan kursutbudet på grundläggande nivå

är mer begränsat. Kurserna på grundläggande nivå är färre och där är det centrala innehållet mer omfattningsrikt, då det ska motsvara den utbildning som ges i grundsärskolan. Detta tillsammans med att det är stora skillnader på elevernas tidigare utbildning och erfarenhet, gör att kartläggning och validering av deras kunskaper är ett mycket viktigt instrument för planering av studierna. Kartläggningen är viktig både för att se elevens förkunskaper och för att diskutera olika mål och arbetssätt med eleven.

Skolinspektionen har funnit brister i elevers möjligheter till vägledning hos tre av skolhuvudmännen. Detta innebär att de flesta huvudmän ger vägledning inför studierna. Vägledning ges även under studiernas gång och där finns en koppling till bedömning och betygssättning. Tillsynen visar flera exempel på hur kartläggning genomförs både före och under studierna. Detta gör det möjligt för lärarna att planera och utforma undervisningen så att den anpassas till elevens särskilda behov, färdigheter och framtida mål för fortsatt studier eller arbete. Mest nöjda med sin utbildning är elever där studie- och yrkesvägledare deltar i kartläggningen.

Anpassat kursutbud utifrån elevers förutsättningar och behov

I skollagen och läroplanen anges att det övergripande målet för särskild utbildning för vuxna är att de vuxna ska stödjas och stimuleras i sitt lärande. De ska ges möjlighet att utveckla sina kunskaper och sin kompetens i syfte att stärka sin ställning i arbets- och samhällslivet samt främja sin personliga utveckling.

Tillsynen visar att då antalet studerande är få i flera av verksamheterna kan förläggningen av ämnen och kurser variera över tid. De elever som intervjuats anser att de erbjudits det innehåll i studierna som de önskat, dock kanske i annan tidsordning än vad de ville från början. Studiernas omfattning per dag och vecka varierar. Det finns elever som är i skolan vid ett tillfälle per vecka, medan andra har flera studietillfällen. Variationen beror dels på hur många kurser en elev studerar, dels på övriga aktiviteter under veckan. Många elever beskriver att de provat olika möjligheter innan de kommit fram till en lämplig omfattning och förläggning av studierna. I två kommuner framkom brister inom detta område. I den ena kommunen fördelades undervisningstiden lika för alla elever utifrån principen att tiden skulle vara rättvist fördelad. I den andra kommunen var utgångspunkten för utbildningen det befintliga utbudet utan hänsyn till vare sig elevers önskemål eller förutsättningar.

I huvuddelen av de granskade kommunerna varierar elevernas behov och förutsättningar av utbildning. Detta ställer krav på huvudmännen med såväl flexibilitet som långsiktig planering. Av intervjuer med elever och lärare framkommer att det behövs och sker individuella anpassningar för att öka elevernas möjligheter att tillgodogöra sig utbildningen. Flera av de intervjuade lärarna ger exempel på hur de genom att använda digitala hjälpmedel såsom flexiboard, iPad eller bildstöd kan individanpassa utbildningen och på så sätt skapa förutsättningar för att lättare kommunicera med elever utifrån deras behov.

Bland några huvudmän som har en liten verksamhet har man försökt att samarbeta över kommungränserna kring ett gemensamt kursutbud, för att på så sätt kunna erbjuda eleverna ett utökat och varierat kursutbud. Men eftersom flertalet av eleverna önskar en utbildning i närheten av där de bor och där de har sin sysselsättning har det inte alltid fungerat med samverkan mellan huvudmän. Skolinspektionen har trots dessa svårigheter mött skolhuvudmän som söker samverkan med andra för ett bredare kursutbud och även de som gjort en planering över en längre period för att erbjuda ett varierat utbud. På grundläggande nivå, där vissa kurser är mycket omfattande, arbetar huvudmän med delkurser eller med periodindelning av kurser för att kunna ge elever vad de efterfrågar och behöver. För att elever som studerar olika kurser ska kunna få undervisning i grupp och därmed få utbyte av andra elevers kompetens och erfarenhet, planerar lärare ibland undervisningen utifrån teman där innehåll från olika kurser ingår. Ett annat exempel är samverkan mellan två kommuner där lärarna bedriver undervisning för grupper i båda kommunerna. I en av kommunerna hade man vid tidpunkten för tillsy-

nen en större grupp elever från en grannkommun som inte bedrev utbildning i egen regi. Trots satsningar på orienteringskurser för att hitta rätt utbildning, var det flera av de här eleverna som avbröt sin utbildning. Skälen var oftast att resorna blev för tidskrävande.

Av intervjuer med elever framgår att ingången till studier kan vara egna upplevda behov av att förbättra sina kunskaper. Det förekommer också att personer i deras närhet tagit initiativ eller att de informerats om möjligheter till studier av personer från vuxenutbildningen och därmed inspirerats att återuppta sina studier. Skälen att påbörja utbildning är varierande. Elever vill lära sig mera i något specifikt ämne eller område man är intresserad av. Studier i engelska är ofta kopplade till att elever vill få ut mer av utlandsbesök och många anger att samhällskunskap är ett viktigt ämne för det vardagliga livet. Det allra vanligaste skälet till studier är dock att eleverna vill fördjupa eller utöka sina kunskaper för att klara av det arbete man har eller för att få ett arbete.

Elever inom särskild utbildning för vuxna uttrycker att det är viktigt att få balans i sin vardag så att de har utrymme för arbete eller annan sysselsättning, tid med familj och vänner men också får undervisning en eller flera dagar varje vecka. Andra faktorer som kan styra deras val är kostnader och tidsåtgång för resor till och från utbildningen. Flertalet av de intervjuade kombinerar sina studier med annan sysselsättning. För de elever som går lärlingsutbildning betonas också vikten av täta kontakter mellan lärare och arbetsplats så att ett lärande sker både i undervisningen och på arbetsplatsen.

Det finns exempel på gott samarbete med andra, än personer på arbetsplatserna, som finns i elevers omgivning för att än bättre fånga utbildningsbehov, intressen och kunskaper. Utgångspunkt för studierna är elevers tidigare studier, men också kunskaper och erfarenheter som förvärvats på andra sätt. Utifrån samtal om syftet med studierna och orienteringskurser får elever information om ytterligare studiemöjligheter. Både lärare och elever ger exempel på hur innehåll och arbetssätt förändras under utbildningens gång då förutsättningar och behov tydliggörs eller förändras. Det finns med andra ord flera olika sätt för huvudmannen att få kunskap om elevernas utbildningsbehov. I Strängnäs kommun har exempelvis elevers önskemål och utbildningsbehov kartlagts genom ett samtal. Vid detta kartläggningssamtal finns både lärare, studie- och yrkesvägledare samt exempelvis någon anhörig eller god man, boendestödare samt personal från daglig verksamhet med som stöd för eleven. Utifrån samtalet har elevens utbildning kunnat individanpassas vad gäller omfattning, innehåll och studietakt till elevens behov och intressen med lyckat resultat.

Utbildning bedrivs inte kontinuerligt

Enligt skollagen ska kommunen tillhandahålla kontinuerlig utbildning under hela året. Bakgrunden till detta är att utbildningen ska vara flexibel och individualiserad. Individerna ska beredas möjlighet att påbörja och bedriva sina studier under hela året. Även i läroplanen för vuxenutbildningen anges att utbildningen måste anpassas utifrån individens behov och förutsättningar och kan därför variera till längd och innehåll. Flexibilitet ska eftersträvas för utbildningens genomförande, studietakt, studieform och sätt att lära.

Av tillsynen framgår att det funnits brister hos tre skolhuvudmän som gör uppehåll för studier på motsvarande sätt som i ungdomsskolan. Detta gör att utbildningstid motsvarande en till två månader per år kan gå förlorad för vissa elever. Hos några av huvudmännen har studietiden anpassats till elevernas önskemål om ledighet som semester och ledigheter vid längre helger. Det finns dock kommuner där eleverna inte tillfrågats om deras önskemål om studietid.

Stödjer och stimulerar undervisningen en progression i elevernas lärande?

Denna frågeställning syftar till att bedöma om den undervisning som ges på de olika kurser eleven läser har kunskapsuppdraget i fokus.

Viktigt med återkoppling av elevers kunskapsutveckling

I skollagen anges att utgångspunkten för särskild utbildning för vuxna ska vara den enskilda elevens behov, förutsättningar och kunskapsnivå. För att kunna bedöma den undervisning som ges på de olika kurser som eleven läser, krävs att lärarna har kunskapsuppdraget i fokus. De förmågor och det centrala innehåll som finns angivet i kursplanerna på den grundläggande nivån, och i ämnesplanerna på den gymnasiala nivån, ska därför vara utgångspunkten när läraren planerar och genomför undervisningen. Mot bakgrund av att studietakten kan vara relativt låg för många elever är det samtidigt viktigt att undervisningen planeras, utformas och följs upp, så att den främjar en progression i elevernas lärande. För att det ska bli tydligt för eleverna att de utvecklas och förbättrar sina kunskaper, är väl genomförda uppföljningar av kunskapsutvecklingen och lärandet viktiga.

Hos fyra av de skolhuvudmän som bedriver utbildning har Skolinspektionen funnit brister. Det handlar om att elever inte får information om sin kunskapsutveckling eller sina resultat. Några elever har läst samma kurs med olika former av stöd under en längre tid och lärare bedömer att det inte sker någon progression i lärandet. Dock har ingen prövning gjorts för att ta beslut om utbildningen i den aktuella kursen ska upphöra eller fortsätta.

Det finns en variation i hur elevers kunskaper följs upp och dokumenteras och hur ofta uppföljning sker. För vissa elever görs uppföljning efter varje lektion medan det för andra sker månadsvis eller med andra tidsintervaller. Såväl elever som lärare ger i intervjuerna tydliga bilder av att det sker en progression i lärandet över tid. Kunskapsresultaten beskrivs med hjälp av samlade omdömen. Dessa omsätts ibland till intyg i slutet av en studieperiod. För att få betyg på kurser eller delkurser, krävs ofta en studietid på en eller flera terminer. Lärare anger att planeringarna kan sträcka sig över ett år och att det ibland krävs än mer tid.

Skolinspektionen har funnit exempel på att elevers kunskapsutveckling dokumenteras på olika sätt i matriser eller omdömesblanketter där tecken- och bildstöd förekommer. Utgångspunkten för dokumenten är kursplanernas centrala innehåll och kunskapskrav. I många fall finns här också detaljerade delmål utifrån respektive elevs behov. Ofta används andra dokument förutom de individuella studieplanerna. Dessa dokument används av läraren och eleven för uppföljning av kunskapsutvecklingen och fortsatt planering av innehåll och form för framtida utbildning.

Utbildningen planeras utifrån innehållet i en hel kurs eller i delkurser. Ofta bedrivs undervisningen utifrån olika teman inom en eller flera kurser. För utbildning på grundläggande nivå finns det ingen kurs som motsvarar ämnena bild eller musik, medan det på gymnasial nivå finns flera kurser med estetiskt innehåll. Under Skolinspektionens riktade tillsyn framkom olika exempel på att lärare trots detta skapar teman med estetiskt innehåll för elever på grundläggande nivå. Skälen är att elever önskar sådan utbildning och att lärare ser att estetiska uttryck ofta är ett gott stöd för elevers kunskapsutveckling.

De intervjuade eleverna är oftast positiva till att de ges möjligheter till fortsatta studier. Många ger konkreta exempel på att deras förbättrade kunskaper förändrat deras vardag på olika sätt, exempelvis kan möjligheterna till arbete ha förbättrats.

Hos några huvudmän efterfrågar lärare mera stöd och material för att kommunicera med elever om deras kunskapsutveckling. De uttrycker att det är viktigt att eleverna själva blir medvetna om sin utveckling, men att detta inte alltid är lätt att tydliggöra och samtala med dem om. Elever behöver få konkreta beskrivningar både muntligt och skriftligt som gör att de ser att de gör framsteg men också kan förstå att utbildningen behöver avbrytas om den trots lång tid inte leder till ökad kunskap och kompetens.

Hos samtliga fjorton skolhuvudmän där undervisning bedrivs har den sin utgångspunkt i aktuella kursplaner. Av intervjuer, planeringsdokument, individuella planeringar och dokument för elevernas kunskapsuppföljning, framgår att undervisningen stödjer en progression i lärandet. Resultaten visar att utbildningen har fokus på undervisning och inte som ett antal tidigare rapporter och tillsynsbeslut visat, på omsorg.

Övriga brister

Vid den riktade tillsynen har det även framkommit övrig information som inte är direkt kopplad till de två huvudfrågeställningarna, men kan vara av intresse utifrån att det inte bedrivs särskild utbildning för vuxna i en tredjedel av landets kommuner.

Bristande information om möjligheter till studier

Antalet kommuner som anordnar särskild utbildning för vuxna i egen regi varierar mellan åren. Under 2015 var det cirka 100 av landets 290 kommuner som inte anordnade egen utbildning. I två av de kommuner som ingick i tillsynen, bedrevs under besöksperioden ingen utbildning.

Skollagen ställer krav på att skolhuvudmännen ska tillhandahålla utbildning på såväl grundläggande som gymnasial nivå för målgruppen. På grundläggande nivå är kraven också att hemkommunen aktivt ska verka för att nå ut till och motivera kommuninvånare att delta i utbildning. Utbildningen ska vidare anpassas till den enskildas behov och förutsättningar. Första steget är att målgruppen informeras om de möjligheter till utbildning som finns och om sina rättigheter att delta i sådan utbildning. För huvudmän som inte bedriver utbildning i egen regi är det nödvändigt att ha ett nära samarbete med andra kommuner. Detta så att vuxna som tillhör målgruppen kan erbjudas studier oavsett om utbildning finns i den egna kommunen eller inte.

Av Skolinspektionens riktade tillsyn framgår att drygt en tredjedel av skolhuvudmännen brister i informationen om utbildningen, framförallt på grundläggande nivå för elever i särskild utbildning för vuxna. Hos sex huvudmän saknas en uppsökande verksamhet bland presumtiva elever. Flera av de granskande huvudmännen informerar om ett alltför begränsat utbud och då oftast endast om de kurser som kommunen för tillfället bedriver utbildning i.

De andra huvudmännen informerar om utbildningen. De har valt flera olika vägar att nå ut med information om utbildningen. Utöver generell information på kommunens hemsida och annonsering i lokala medier, ges även information via uppsökande verksamhet. Ofta har de kontakter med personer som är närstående till målgruppen såsom anhöriga, gode män och andra kontaktpersoner.

Ett exempel är Jönköpings kommun där en specialpedagog åker ut och informerar både på boenden och i daglig verksamhet. Kommunen har också anställt en studie- och yrkesvägledare som i huvudsak ger information till gymnasiesärskolornas elever och deras föräldrar samt att andra närstående bjuds in. Studie- och yrkesvägledaren ansvarar även för lärlingsutbildningen och sköter kontakter med arbetsplatser, Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen, vilket utgör ett viktigt stöd för eleverna.

Avslutande diskussion

Tidigare granskningar och utvärderingar har visat att särskild utbildning för vuxna har präglats av att vara mer omsorgsinriktad och inte haft tillräckligt fokus på kunskapsuppdraget. Det finns även indikationer på att utbildningen inte planeras och genomförs med utgångspunkt i de specifika behov och förutsättningar som eleverna inom denna skolform har. Om det är så medför det en risk att den enskilda eleven inte rustas med nödvändiga kunskaper och färdigheter för fortsatta studier eller arbete.

I Skolinspektionens riktade tillsyn ingick endast femton kommuner och ett kommunalförbund, vilket innebär ett begränsat urval av skolhuvudmän. Detta kan vara en viktig faktor att ta hänsyn till i de resultat som framkommit i tillsynen.

Skolinspektionens riktade tillsyn visar att elevernas utbildning vad gäller omfattning, innehåll och studietakt med utgångspunkt i deras specifika behov och förutsättningar till viss del uppfylls, men att en del av skolhuvudmännen fortfarande behöver vidta åtgärder för att:

- ge vägledning för att planera elevernas utbildningsmål och omfattning av studier samt dokumenterar detta i elevernas individuella studieplaner.
- erbjuda ett kursutbud med hänsyn till elevers behov och önskemål.
- tillhandahålla utbildning kontinuerligt under hela året med flexibilitet för utbildningens genomförande, studietakt, studieform och sätt att lära.

Granskningen visar att utbildningen delvis stödjer och stimulerar en progression i elevernas lärande utifrån de förmågor och centrala innehåll som anges i kurs och ämnesplanerna. Men en del skolhuvudmän behöver:

- utveckla rutiner och metoder för att återkoppla elevernas kunskapsutveckling och resultat.

Särskild utbildning för vuxna är en till omfattningen liten verksamhet som konkurrerar om uppmärksamhet med övrig vuxenutbildning. Med anledning av ett ökat tryck inom den kommunala vuxenutbildningen finns en risk att särskild utbildning för vuxna hamnar i skymundan. De berörda utgör en målgrupp som inte alltid har möjlighet eller förmåga att hävda sig, vilket ökar risken för att den enskilda eleven inte rustas med de nödvändiga kunskaper och färdigheter som hen behöver. En central målsättning inom särskild utbildning för vuxna är att utbildningen präglas av individanpassning och flexibilitet, varför det är viktigt att ställa krav på att skolhuvudmän har ett fungerande system för att fortlöpande ta reda på elevers förutsättningar och behov. Det är i sin tur grunden för att kunna anpassa undervisningen.

Skolinspektionen har under den riktade tillsynen mött en skolform som utvecklas och ger fler kommuninvånare möjligheter till studier. Trots detta finns det skolhuvudmän som fortfarande saknar metoder och rutiner för att aktivt verka för och informera presumtiva elever och där det alltför ofta erbjuds ett begränsat kursutbud. Elever får ofta utbildning med god kvalitet även då en enskild lärare eller en mindre grupp lärare ansvarar för hela verksamheten. Men det finns risker när utbildningen är beroende av enskilda personer. När läraren slutar försvinner mycket kunskap om både innehåll i utbildningen och elevers resultat.

I flertalet av verksamheterna uppfylls kraven på att kartlägga elevers kunskaper och erfarenheter och att utarbeta individuella studieplaner. De som arbetar i verksamheterna efterfrågar dock ofta ytterligare stöd och vägledning för kartläggning och validering av elevers kunskaper. Lärare uttrycker önskemål om fler kontakter för diskussion med kollegor och utbyte av goda exempel. Kartläggning och validering hänger nära samman med att lärarna under utbildningen dokumenterar elevers kunskapsut-

veckling och kommunicerar denna med eleverna. För att elever ska kunna formulera önskemål och behov om vidare studier är det viktigt att de ges möjligheter att se sin egen kunskapsutveckling. Skolinspektionen har under den riktade tillsynen i intervjuer med personal, sett att frågor om kartläggning av elevers kunskaper, kompetenser och behov samt möjligheter till validering och bedömning och betygssättning är områden där ett utökat kunskapsutbyte mellan kommuner skulle öka personalens kompetens. Samverkan mellan kommuner är även viktigt för att ge fler kommuninvånare möjligheter till utbildning och för att kommunen ska kunna erbjuda ett bredare kursutbud.

Hos flera av de granskade skolhuvudmännen har ansvariga nyligen genomfört eller påbörjat större förändringar av verksamheten. De anger olika skäl till varför de gör förändringar. I flera fall handlar det om att de inspirerats att ompröva och utveckla sin verksamhet när de varit på konferenser. Det förekommer även att Skolinspektionens tidigare tillsyn av verksamheten lett till förändringsarbete. De förändringar som trätt i kraft under 2012–2013 med ny läroplan och reviderade kursplaner med verksamhetspoäng, har också bidragit till förändringsarbetet. Likt andra skolformer för vuxna har särskild utbildning för vuxna idag ett tydligare fokus på kunskap och elevers progression och inte som tidigare studier och granskningar visat att utbildningen präglats av ett svagt kunskapsperspektiv eftersom omsorgsuppdraget varit dominerande.

Skolinspektionen har sett att det är utvecklande för skolformen när den uppmärksammas såväl på lokal som nationell nivå. Det är väsentligt att politiker uppmärksammar särskild utbildning för vuxna både genom att efterfråga resultat och att ge förutsättningar för utveckling och förändring. Rektor har ett särskilt ansvar för att utbildningen organiseras så att den så långt som möjligt anpassas efter elevers önskemål och val av kurser. Därför är det särskilt viktigt att rektorer ges möjlighet att leda och styra verksamheten, sett till undervisningens upplägg, innehåll och arbetsformer, utifrån elevers skiftande behov och förutsättningar. Flera informanter nämner att det ger positiva effekter för både elever och personal, när särskild utbildning för vuxna både lokalmässigt och organisatoriskt införlivas med övrig vuxenutbildning. Detta leder till att kunskapsuppdraget sätts i fokus och att elever ser att de är en del i ett större utbildningssammanhang.

Bakgrund och syfte

Särskild utbildning för vuxna finns på grundläggande och gymnasial nivå och riktar sig till personer som är 20 år eller äldre med utvecklingsstörning eller förvärvad hjärnskada. Syftet med utbildningen på grundläggande nivå är att ge vuxna kunskaper på en nivå som motsvarar den utbildning som ges i grundsärskolan. Inom den grundläggande nivån ingår även den utbildning som motsvarar den utbildning som ges inom träningskolan i grundsärskolan. Syftet med utbildningen på gymnasial nivå är att ge vuxna kunskaper på en nivå som motsvarar den utbildning som ges i gymnasiesärskolans nationella program.

Skolverkets statistik visar att antalet elever inom skolformen läsåret 2015/16 var 4 083. Varje elev fick i genomsnitt undervisning 3,6 timmar per vecka. Elever kan läsa kurser på både grundläggande och gymnasial nivå. 1 247 elever studerade på gymnasial nivå och 3 174 på grundläggande nivå. Elever i särskild utbildning för vuxna kan även läsa kurser inom kommunal vuxenutbildning.

Skolverket har i sina lägesbedömningar 2007–2009 uppmärksammat undervisningstiden och innehållet i utbildningen. Studier från Folkhälsoinstitutet (nuvarande Folkhälsomyndigheten) tar upp funktionshinder och svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Av Skolinspektionens regelbundna tillsyn 2014 framkommer i några beslut att hemkommuner inte alltid verkar aktivt för att nå målgruppen och att det utbud av kurser som erbjuds inte alltid utgår från målgruppens behov. Vidare framgår att informationen i de individuella studieplanerna sällan omfattar elevens tidigare utbildning eller syfte med studierna. Daglig omsorg kan även tendera att bli överordnat uppdraget att ge

eleverna möjlighet att tillägna sig kunskap. Allt detta sammantaget visar att särskild utbildning för vuxna behöver uppmärksammas då de problem som redovisas ovan medför en risk att den enskilda eleven inte rustas med de kunskaper och färdigheter som just denna behöver.

Syftet med den riktade tillsynen har varit att granska om särskild utbildning för vuxna genomförs med utgångspunkt i det uppdrag som finns för utbildningen och anpassas till de behov och förutsättningar som presumtiva elever och elever i utbildning har.

Metod och genomförande

De kommuner som ingått i tillsynen har valts ut slumpvis. Då en av de valda kommunerna ingår i ett kommunalförbund är det femton kommuner och ett kommunalförbund som granskats. Vid tidpunkten för tillsynen bedrevs undervisning hos fjorton av de granskade huvudmännen. I två kommuner har därför endast delar av den riktade tillsynen genomförts.

Utgångspunkten har varit att granska utbildningen utifrån ett antal elevers utbildningssituation och inte särskild utbildning för vuxna generellt. Vid varje skolenhet har mellan fyra och sex elever valts så att både grundläggande och gymnasial nivå är företrädda. I flertalet kommuner har slumpvisa urval gjorts. I ett antal kommuner var antalet studerande få, varför samtliga elever som studerat inom skolformen intervjuats. Sammantaget har 67 elever intervjuats.

Inför tillsynen har inspektörerna utbildats i syfte att förbättra sin kompetens att intervjua vuxna med utvecklingsstörning.

Inför tillsynsbesöken har dokument som visar de enskilda elevernas studier och övergripande pedagogisk planering för aktuella kurser analyserats. Intervjuer har genomförts med elever, lärare, studie- och yrkesvägledare, rektorn och företrädare för kommunen. I de fall elever läser kurser där arbetsplatsförlagt lärande (APL) ingår, eller är lärlingar, har även elevernas handledare intervjuats. Intervjuerna med elever har genomförts enskilt och först i kedjan av intervjuer, då resultatet från dessa styrte intervjuerna med övriga informanter. Dessa intervjuer har genomförts i grupp eller enskilt.

Vid intervjun med eleven har respektive elevs schema och individuella studieplan använts som underlag. I flertalet fall har även funnits kompletterande planering för respektive kurs eller delar av kurs och då har även dessa använts som underlag.

Utgångspunkt för intervjuer med lärare har varit de utvalda elevernas studieplanering och utbildning. Hur har elevens kunskaper och erfarenheter kartlagts och validerats? Hur planeras undervisningens innehåll och former? Hur följs och bedöms elevens utveckling av kunskaper och hur sker betygssättningen?

Vid intervjuer med studie- och yrkesvägledare har frågor om vägledning inför och under studiernas gång, kartläggning av elevers förutsättningar och behov samt validering av elevers kunskaper varit i fokus.

I intervjuer med rektorer har styrning och ledning av utbildningen och undervisningen aktualiserats. Det har handlat om hur kurser planeras utifrån elevers behov och förutsättningar, hur kurser erbjuds över tid, tidsomfattningen för enskilda elevers studier samt användning av orienteringskurser och delkurser.

I intervjuer med företrädare för kommunen har frågor om information och motiverande insatser till kommuninvånare ställts. Frågor har även ställts angående eventuella beslut att avbryta utbildningen i de fall en elev inte gör tillfredsställande framsteg i sina studier.

Referenser

Arnhof, Y. (2008) *Onödig hälsa: Hälsoläget för personer med funktionsnedsättning*, Östersund: Statens folkhälsoinstitut.

Skolinspektionen (2014a) *Föreläggande med vite efter tillsyn av vuxenutbildningen i Hagfors kommun*, Beslut 2014-06-27, Dnr 43-2014:456.

Hägglund, A. (2014) *Inkludering - en studie av särskild utbildning för vuxna*. Stockholms universitet

Njie Sjögren, C (2015) *Vad betyder yrkesutbildning inom särskild utbildning för vuxna för elevens syn på sig själv?* Stockholms universitet.

Skolinspektionen (2014b) *Beslut för vuxenutbildningen efter tillsyn i Hofors kommun*, Beslut 2014-11-13, Dnr 43-2013:4715.

Skolinspektionen (2014c) *Beslut för vuxenutbildningen efter tillsyn i Kunskapsförbundet Väst*, Beslut 2014-10-22, Dnr 43-2014:3245.

Skolverket (2009) *Kunskapsbedömning i särskolan och särsvux – ett stödmaterial för samtal och verksamhetsutveckling*, Stockholm: Fritzes.

Skolverket (2013) *Särskild utbildning för vuxna*, Stockholm: Fritzes.

Skolverkets statistik om särskild utbildning för vuxna – Jämförelsetal.

Umb-Carlsson, Ö. (2008) *Studier om hälsa för personer med utvecklingsstörning*, R 2008:18, Östersund: Statens Folkhälsoinstitut.

Varga I. (2015) *Elever med annat modersmål som studerar inom särskild utbildning för vuxna*, Mälardalens Högskola.

Westmar O. (2015) *Att förstå särskild utbildning för vuxna*, Göteborgs universitet.

Bilagor

Bilaga 1: Sammanställning av påtalade brister

Bilaga 2: Förteckning över de huvudmän som omfattas av tillsynen

Bilaga 3: Rättslig reglering

Sammanställning av påtalade brister i de sexton verksamheterna

Har elevernas utbildning vad gäller omfattning, innehåll och studietakt utformats med utgångspunkt i deras specifika behov och förutsättningar?	
Påtalad brist	Förekomst
Bristande information om möjligheter och rättigheter till utbildning	I sex av verksamheterna
Utbildning bedrivs inte kontinuerligt under hela året utifrån elevers behov	I tre av verksamheterna
Elever ges inte tillgång till vägledning i samband med planeringen av studierna	I tre av verksamheterna
Individuella studieplaner upprättas inte eller innehåller inte de uppgifter som krävs	I fem av verksamheterna
Tiden för utbildningen är inte anpassad utifrån individuella behov	I en av verksamheterna
Utbildningens mål och innehåll är inte tydligt för elever och utbildningen är till sitt innehåll inte utformad utifrån elevers behov	I en av verksamheterna
Stödjer och stimulerar undervisningen en progression i elevernas lärande utifrån de förmågor och centrala innehåll som anges i kurs- och ämnesplaner?	
Påtalad brist	Förekomst
Elever informeras inte om sin kunskapsutveckling eller sina studieresultat	I tre av verksamheterna
Det är oklart när kurser avslutas och betyg sätts	I en av verksamheterna
Saknas rutin för att bedöma och besluta om att utbildningen ska upphöra för en elev	I två av verksamheterna

För huvuddelen av verksamheterna där brister påträffades har Skolinspektionen påtalat en eller två brister. I några verksamheter påtalades tre eller flera brister.

Källa: Beslut för respektive huvudman enligt bilaga 2.

Alla beslut finns på SIRIS, Skolverket.se Särskild utbildning för vuxna (Dnr. 2014:5647).

Förteckning över de huvudmän som ingått i tillsynen

Huvudman	Antal elever vid tidpunkten för den riktade tillsynen		
	Grundläggande nivå		Gymnasial nivå
	Motsvarande grundsärskola	Motsvarande träningsskola	
Avesta	17	4	0
Boden	0	0	12
Jämtlands gymnasieförbund	6	0	26
Jönköping	52	16	45
Lessebo	0	0	9
Lidköping	10	10	36
Mariestad	0	0	2
Norrköping	36	28	15
Stenungsund	12	5	5
Strängnäs	5	12	0
Sävsjö	7	1	0
Söderköping	3	5	2
Tyresö	0	0	0
Uddevalla	22	10	28
Värnamo	0	0	0
Österåker	5	4	3
Totalt	175	95	183

Hos fjorton av de sexton granskade huvudmännen pågår utbildning vid tidpunkten för den riktade tillsynen. Elva av huvudmännen bedriver utbildning på grundläggande nivå, samtliga utom en även på träningsskolenivå. Elva huvudmän bedriver utbildning på gymnasial nivå, varav fyra har lärlingsutbildning.

Rättslig reglering

Den särskilda utbildningen för vuxna regleras av skollagen (2010:800), förordning (2011:1108) om vuxenutbildning, läroplanen för vuxenutbildningen 2012 (Lvux12), samt kursplanerna för grundläggande nivå och ämnesplanerna för gymnasial nivå. Nedan sammanfattas regleringen inom några centrala områden som rör elevers utbildning och undervisning inom skolformen.

Det övergripande målet för särskild utbildning för vuxna är att vuxna med utvecklingsstörning ska stödjas och stimuleras i sitt lärande. De ska ges möjlighet att utveckla sina kunskaper och sin kompetens i syfte att stärka sin ställning i arbets- och samhällslivet samt att främja sin personliga utveckling. Utgångspunkten för vuxenutbildningen ska vara den enskildas behov och förutsättningar. De som fått minst utbildning ska prioriteras. Det är varje hemkommuns ansvar att aktivt verka för att nå och motivera vuxna att delta i utbildning på grundläggande nivå.

Syftet med utbildningen på grundläggande nivå är att ge vuxna kunskaper på en nivå som motsvarar den som utbildningen i grundsärskolan ska ge. Utbildningen på gymnasial nivå syftar till att ge vuxna kunskaper på en nivå som motsvarar den som utbildningen på nationella program i gymnasiesärskolan ska ge.

Utbildningen bedrivs i form av nationella kurser och orienteringskurser samt på gymnasial nivå som gymnasiesärskolearbete. En nationell kurs får delas upp i delkurser. En orienteringskurs ska svara mot sådana behov som inte kan tillgodoses genom en nationell kurs. Syftet med en orienteringskurs är att medverka till väl underbyggda beslut om studie- och yrkesval, ge ökade studietekniska färdigheter, utgöra introduktion till kurser inom olika kunskapsområden och ge tillfälle till validering.

Studieomfattningen anges i verksamhetspoäng. 20 verksamhetspoäng beräknas vara en veckas heltidsstudier. En årsstudieplats motsvarar 800 verksamhetspoäng.

Utbildningen ska bedrivas kontinuerligt under hela året.

Rektorn² ansvarar för att en individuell studieplan upprättas för varje elev. Denna studieplan ska innehålla uppgifter om den enskildas utbildningsmål och planerad omfattning av studierna. Omfattningen av studierna ska anges i verksamhetspoäng. Planen ska utarbetas i samverkan med eleven. Eleven ska i samband med utarbetandet erbjudas studie- och yrkesvägledning. I vägledningen ska det ingå information om möjligheter till fortsatta studier, arbetslivets kompetens- och rekryteringsbehov samt studieekonomiska förutsättningar. Planen ska upprättas i nära anslutning till antagningen och ska vid behov revideras.

Betyg ska sättas på avslutade delkurser och avslutade nationella kurser. För en elev som fått betyg på samtliga delkurser av en kurs ska ett sammanfattande betyg sättas på kursen som helhet. Betyg ska dock inte sättas på kurser eller delkurser som motsvarar grundsärskolans träningskola eller orienteringskurser.

Efter avslutade delkurser eller kurser som motsvarar träningskolan inom grundsärskolan ska intyg om att eleven deltagit i kursen utfärdas.

Den som har antagits till en kurs har rätt att fullfölja kursen. Huvudmannen får dock besluta att utbildningen på kursen ska upphöra om eleven saknar förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen eller annars inte gör tillfredsställande framsteg.

---

² Numera är det hemkommunen som ansvarar för att det upprättas en individuell studieplan för varje elev. Detta framgår av en ändring i skollagen (SFS 2015:4892) från den 1 juli 2016.

En central målsättning för särskild utbildning för vuxna är individanpassning och flexibilitet. När det övergripande målet för särskild utbildning fastslås i skollagen anges som en viktig del av detta att utgångspunkten för utbildningen ska vara den enskilda elevens behov och förutsättningar. Denna målsättning tydliggörs i Läroplan för vuxenutbildningen 2012 där det bland annat anges att:

- utbildningen måste anpassas utifrån individens behov och förutsättningar, och kan variera både till längd och till innehåll.
- hänsyn ska tas till de enskilda elevernas olika förutsättningar, behov och kunskapsnivå. Därför bör till exempel undervisning, vägledning eller validering utformas olika för olika elever.
- flexibilitet ska alltid eftersträvas när det gäller utbildningen och det kan handla om plats för utbildningens genomförande, tid, studietakt, studieform och sätt att lära. Vidare ska utbildningen sträva efter flexibla lösningar när det gäller organisation, arbetsätt och arbetsformer med utgångspunkt i individens behov och förutsättningar.
- rektorn har som ledare för det pedagogiska arbetet ansvar för verksamhetens resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att utbildningen organiseras så att den så långt som möjligt anpassas efter elevernas önskemål och val av kurser. Rektorn har vidare ett särskilt ansvar för att lärarna anpassar undervisningens upplägg, innehåll och arbetsformer efter elevernas skiftande behov och förutsättningar.